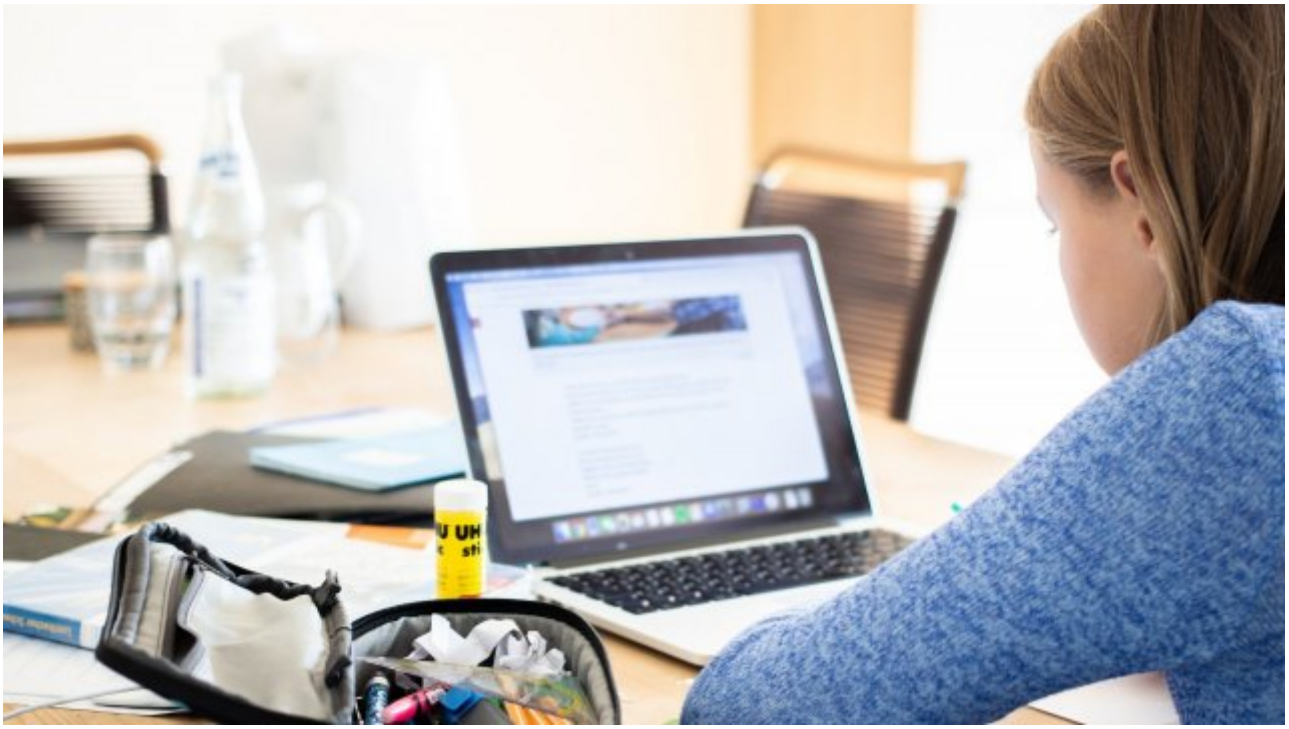
11/06/2021

Близо половината от учителите по Религия и катехизис са провеждали онлайн занимания по време на пандемията

Изследване, проведено сред седемдесет и осем учители по Религия в общообразователните училища, центровете за подкрепа и личностно развитие (ОДК), в детски градини и прицърковни училища в страната, показва, че близо половината от тях са провеждали под някаква форма онлайн занимания по време на ковид-пандемията.

Проучването, обхващащо периода от март 2020 до март 2021 г., е направено от д-р Полина Спирова, главен асистент в Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. В него са взели участие учители по Религия, начални учители, които преподават и Религия, учители в прицърковни училища за деца и възрастни. Изследователският интерес се фокусира върху трите групи преподаватели, защото често те имат сходни образование и квалификация, както и почти едни и същи условия за педагогическа работа и развитие.

Изследването, което в пълния си вариант ще бъде публикувано в сп. Богословска мисъл, разкрива картината на един останал скрит за мнозина процес: на усилията на учители по Религия / катехизис да запазят връзката със своите ученици по време на пандемията, да продължат заниманията си с

тях в една напълно нова и неизползвана досега среда на онлайн комуникацията и чрез общуването и посланията на учебното съдържание да оказват подкрепа в сложната и напрегната атмосфера на пандемията.

Проучването няма претенции за представителност, а цели да състави картина на възможностите за религиозна просвета, осъществени през периода на пандемията. Изследователският инструментариум включва разработена за нуждите на проучването анкета с шестнадесет въпроса. Тя беше изпратена до учителите през платформата „Google Forms“, чрез което се осигурява анонимност на отговорите и се улесняват анкетираните в попълването и изпращането на решенията. Целта е да се проучи доколко е било възможно да се провежда онлайн обучение по Религия / катехизис в периода на локдаун, какви стъпки са предприели преподавателите, за да поддържат контакт с учениците си, какъв инструментариум са използвали, от кого са били подкрепени, как усилията им са се отразили върху учениците. Извеждат се основните предизвикателства пред онлайн обучението по Религия / катехизис, което пък дава възможност да се набележат стъпки в подкрепа на педагозите, заети с религиозната просвета, както и да се установят възможностите за провеждане на дистанционни занимания по Религия.

Анализът на данните показва, че през изминалата година близо половината от учителите по Религия / катехизис са провеждали религиозно обучение в една или друга форма. Това се осъществява благодарение на: а) проактивността на учителите, които полагат значителни усилия, за да продължат връзката си с учениците и след затварянето на училищата; б) подкрепата на ръководствата на училищата; в) съдействието на енориите, родителите и самите курсисти, обхванати в занимания към прицърковните школи.

Като основно предизвикателство при осъществяването на дистанционното обучение най-много учители (32%) са посочили недостига на подходящи образователни ресурси и материали. Други 16.7% – липсата на достатъчна подготовка и умения за работа с онлайн базирани образователни платформи. За 13% от учителите липсата на достъп до платени образователни платформи[1] е била сериозна трудност, а 10% изобщо не са имали информация за онлайн платформи.

Това предизвикателство не е специфично само за преподавателите по Религия и катехизис. Изследването на „Уницеф„ – България от май 2020 г. показва, че „масово училищата в страната не са били подготвени за ситуация

на работа дистанционно в онлайн среда“.[2]

Около 6% от учителите по Религия / катехизис отбелязват, че затрудненията в преподаването идват от липсата на пряк контакт с учениците, както и това, че връзката с децата (основно в неделните училища) се осъществява през родителите. След прекратяването на присъствените занимания те не са можели да ги организират за обучение от разстояние.

На други места в прицърковните училища учениците и родителите не са били съгласни да участват в онлайн занимания, при които децата е трябвало да стоят отново пред екраните. За тях неделното училище е привлекателно не само заради учебното съдържание, но и заради различната обстановка и подход в обучението, както и заради участието в църковния живот.

Учителите-богослови споделят, че пандемията и затварянето на училищата и прицърковните школи са ги поставили в нова ситуация, която е изисквала пълно пренастройване в начина на работа и допълнителна активност за организиране на онлайн обучение, което се е оказало непосилно за тях като физическо и психическо натоварване.

Липсата на подкрепа (морална, техническа, организационна) е другата причина част от педагозите да се откажат от дистанционното обучение. Много от тях споделят, че срещат и силна вътрешна съпротива да започнат да използват електронни устройства в педагогическата си работа,[3] включително и участие в онлайн изследвания.

Резултатите от изследването показват още, че най-голямо съдействие за провеждането на онлайн обучение са срещнали учителите-богослови, които работят в общообразователните училища и детските градини – 33%. За съжаление почти толкова от учителите (27%) съобщават, че не им е оказана подкрепа от никого и е трябвало сами да се справят с трудностите.

Получените данни за подкрепа от страна на ръководствата на училищата и детските градини за учителите по Религия са много оптимистични. Те показват, че на много места директорите оценяват важността на предмета и полагат усилия за неговото провеждане в извънредната ситуация. От друга страна, тази институционална подкрепа е значима не само в конкретната педагогическа работа на учителя, но и за неговата мотивация и самочувствието му като професионалист.

Данните от анкетата показват, че значимо съдействие на преподавателите по Религия / катехизис оказват енорията (митрополията) и родителите на

учениците (по 15%).

За разлика от педагозите, ангажирани с предмета Религия (в училища или детски градини), учителите в прицърковните училища са положили много усилия – сами и почти без външна подкрепа, за да продължат обучението на курсистите си. Резултатите от анкетата потвърждават и наблюденията от практиката, че основното съдействие за тях идва от страна на свещениците и членовете на енорията, както и от родителите на децата от неделното училище.[4] Това показва, че на много малко места епархийските ръководства и митрополитските културно-просветни отдели са оказали подкрепа на учителите за провеждане на онлайн обучение, така че работата им да продължи и в периода на пандемията.

Учителите по предмета Религия, както и тези от църковните школи не разполагат със специална институция, към която да се обърнат за съдействие и която да подпомага тяхната работа. От друга страна, дори и най-малката проява на внимание и съдействие от страна на църковната власт към работата на учителите ги мотивира допълнително.

Една от причините част от учителите по Религия / катехизис да не губят мотивацията си въпреки трудностите е, че те възприемат работата си като призвание и служение на Бога. Нещо повече, пандемичната обстановка със своята необичайност провокира някои хора да потърсят подкрепа и възможност за осмисляне на ситуацията чрез гледната точка на Църквата. По този начин прицърковните школи и курсове за възрастни на някои места в страната продължиха (или възстановиха след първоначалното затваряне) заниманията си не само благодарение на отдадеността на учителите към работата си, но и по настояване и с подкрепата на курсистите. Някои от учителите споделят, че първоначалната организация на онлайн обучението (избор на платформа, инструктаж за използването ѝ от страна на учителя и курсистите, техническа подкрепа) е била осъществена от курсисти, които са специалисти в дигиталните технологии. По същия начин родители са оказали съдействие на учители в неделните училища.

От тези примери можем да кажем, че предизвикателството на дистанционното обучение разкрива още една страна на църковната общност: че тя може (ако се наложи) да функционира за определено време и в електронна среда и по този начин също да обединява хората, да им помага да не губят контактите помежду си и да се подкрепят в кризисни ситуации.

Доказателство за тази теза са примерите за разширяване на курсовете по

катехизис за възрастни в две софийски енории (а вероятно има и други) – към храмовете „Покров Богородичен“ и „Рождество Христово“. По време на онлайн обучението към енорийските курсове се присъединяват и участници от други градове в страната и дори от емигрантските общности в чужбина. Това показва, че дистанционното обучение по Религия / катехизис дава възможности за разширяване на полето на църковната мисия, без да се влияе от териториалните ограничения.
Анкетата проучва също така какви онлайн платформи са използвани в обучението по Религия. Данните показват, че 34% от учителите по Религия използват „Microsoft Teams“, платформата, която е била препоръчана от МОН на ръководствата на училищата за учителите по всички предмети, включително и на тези по Религия. Друга голяма част от преподавателите-богослови (23%) са предпочели платформата „Zoom“, която предлага лесен начин за употреба както за ученици, така и за възрастни курсисти от прицърковните школи. Близо 12% са се възползвали от „Google Classroom“, а останалите – от „Skype“, „Viber“, „Messenger Rooms“ и т. н.[5] Последно споменатите платформи служат на учителите по Религия / катехизис не толкова за групови срещи, колкото за комуникация с учениците и за предаване на материали, с които децата да работят асинхронно.

Половината от учителите (48.5%) използват синхронната форма на обучение по Религия / катехизис и предпочитат да осъществяват пряка жива връзка с учениците си. При 30% от случаите обучението е смесено, а 12% от учителите-богослови използват асинхронната форма на работа.

В същото време учителите споделят, че живият контакт с учениците не може да бъде напълно заменен от работата в електронна среда, особено когато обучението е на по-малки деца. Тези учители приемат дистанционното обучение преди всичко като вариант за продължаване на учебния процес в кризисна ситуация. В коментар към анкетата една от учителките споделя: „Обучението в електронна среда по Религия (както и по останалите предмети) отнема живия контакт с учениците и недостатъчният двадесетминутен час предполага по-ниската им активност. Но в същото време при тази форма биха могли да се ползват много електронни ресурси. Така че един достатъчно мотивиран учител би могъл от своя страна да вдъхнови и своите ученици, за да реализира целите на урока независимо от формата и начина на обучение“.

Данните от анкетата потвърждават и досегашните наблюдения на работата в прицърковните школи.[7] Обучението в тях следва да се организира така,

че да не копира класно-урочната система на училището. Това отегчава децата и те се чувстват обречени на още един допълнителен ден (събота или неделя) в училище или съответно – пред екрана. И децата, и възрастните очакват от прицърковната школа повече възможности за общуване, за приобщаване към църковния живот, за участие в благотворителни каузи и практическа изява на вярата. Това е една от причините учителите към храмовете в условията на локдаун да използват повече хибридната форма на работа – със задачи за работа вкъщи и представяне на резултатите в храма. Обобщаването на този опит предстои и в него могат да се открият много примери на педагогическо творчество.
Резултатите от изследването показват, че една година след началото на пандемията и старта на електронното обучение значителна част от анкетираните учители-богослови са преодолели първоначалната несигурност и неподготвеност за подобна дейност, което открива нови перспективи пред обучението и квалификацията на преподавателите по Религия и очертава поле за усъвършенстване на тяхната работа. Повече от 94% от учителите, участвали в анкетата, заявяват, че вече имат по-голяма увереност при работа в електронна среда. За 6% от тях обаче тази област остава все още непривична.

Може да се направи извод, че за една година голяма част от учителите по Религия са постигнали значителен напредък в усвояването на дигиталните технологии и прилагането им в педагогическата дейност и това им дава по-голяма увереност в собствените им умения и възможностите за личностно и професионално развитие. Тази увереност е силен мотивиращ фактор и за участието на учениците в образователния процес и за по-високите им постижения.

Данните от проведената анкета, а и други изследвания показват, че както за учителите по задължителните предмети, така и за тези по Религия / катехизис дистанционното обучение освен трудности и предизвикателства носи и несъмнени ползи. Сред тях са повишаване на компютърната грамотност и дигитални умения на учители и ученици, задейства се активното включване на технологиите в учебния процес, опознати са нови ресурси в интернет, разширяват се използваните от учителите подходи, методи и средства за обучение и др.[6]

В заключение може да се каже, че учителите по Религия подобно на колегите им по другите училищни дисциплини[8] в голямата си част в началото на пандемията са се оказали неподготвени за работа в електронна среда. Те са

срещнали затруднения както в техническото осигуряване на дистанционното обучение, така и в организацията, набавянето на дидактични материали и пренастройване на методиката си за работа с учениците. Липсата на умения за работа с електронни устройства и негативната нагласа към използването им в обучението са лишили много учители богослови от мотивация да организират учебни занятия в електронна среда. Отсъствието на институционална подкрепа и фактът, че предметът не е задължителен, дава допълнителна свобода да учителя да не полага усилия за промяна на уменията и нагласите си и да остане в пасивна позиция. Положителното в случая е, че все пак половината от учителите по Религия / катехизис са положили големи усилия, за да продължат работата си в периода на пандемията. Това говори за висока мотивация, която наред с професионалната компетентност има „ключова роля за ефективността на обучението от разстояние“.[9]

Затварянето на училищата и прицърковните школи заради пандемията се оказа голямо предизвикателство за учители, ученици, родители и енорийски общности у нас. В същото време то постави всички в условията да търсят нови творчески решения за намиране на възможности за обучение в кризисната ситуация. Както показват изводите от направеното проучване, въпреки трудностите и ограниченията през изминалата година бяха намерени начини за продължаване на църковната просветна дейност и се разкриха нови перспективи пред религиозното образование в областта както на теоретичните разработки, така и на практическата дейност, в разширяването на религиозната просвета отвъд териториалните ограничения.

[1] Един пример от Софийска епархия. Учителите от прицърковните училища в столицата при търсенето на варианти за провеждане на онлайн обучение и при липсата на достатъчен финансов ресурс се насочиха към безплатните платформи – „Skype“, „Viber“, „Messenger Rooms“, „Zoom“ във варианта за срещи до 35 безплатни минути и др. под. Всички те обаче се оказаха неудобни за по-дълги групови срещи и затрудняваха работата. Решението дойде чрез подкрепа от страна на Софийска митрополия, която пое разходите за Zoom-акаунти на учителите от прицърковните училища. Тази инициатива на митрополията мотивира някои учители да започнат дистанционно преподаване, тъй като се почувстваха обгрижени и подкрепени от църковната институция. Повече за това – тук.

[2] „Въздействия на пандемията COVID-19 върху предучилищното и

училищното образование“, с. 3. https://www.unicef.org/bulgaria/media/8946/file. Повече за трудностите и негативните ефекти от дистанционното обучение – пак там, с. 17-19.

[3] Изследвания показват, че отношението на учителите към технологиите, използвани в процеса на обучение, оказва влияние върху ефективността на преподаването и резултатите от ученето. Анализ на Института за изследвания в образованието сочи, че „колкото по-позитивно настроени са учителите към употребата на информационно-комуникационна техника в учебния процес, толкова по-лесно са се адаптирали техните ученици към обучението от разстояние в електронна среда, толкова по-голям интерес, мотивация и ангажираност с учебния процес са проявявали и са усвоявали без затруднения учебния материал“. Виж: Оценка на въздействието на обучението от разстояние в електронна среда или други неприсъствени форми върху ефективността на училищното образование, с. 98.

[4] Учителите, които работят с възрастни курсисти в школите по катехизис (например Библейски курс в столичния храм „Покров Богородичен“), споделят, че са получили техническо съдействие за провеждане на дистанционно обучение и от самите курсисти, които са били запознати с различни образователни платформи и използването им.

[5] Подобно е съотношението при избора на образователни платформи и при учителите по другите предмети. Сред най-използваните платформи са „MS Teams“ (38% от учителите), „Google Classroom“ (27%), „Школо“ (21%), „Уча се“ (21%). Близо 17% – „Месинджър“, самостоятелно или в комбинация с други платформи, а още 13% са използвали „Вайбър“ и „Фейсбук“ групи. За избора на платформи на учителите виж: https://ire-bg.org/wpsite/wp-content/uploads/2020/11/Otsenka-vazdeystvieto-na-ORES_IIO.pdf, с. 82.

[6] Виж „Въздействия на пандемията COVID-19 върху предучилищното и училищното образование“, с. 16-17. https://www.unicef.org/bulgaria/media/8946/file. Също така в общия извод, направен в доклада „Образование от разстояние: готовност на училищата и семействата за учене в онлайн среда“ на Института за изследване на образованието, се посочва, че по време на пандемията „без съмнение българското училище направи голяма крачка към осъществяване на учебен процес изцяло в електронна среда. Дори беше изразено мнение, че този преход е осигурил най-силния тласък напред в развитието и оптимизацията на учебния процес и е показал огромния потенциал на дистанционната форма на обучение“. Виж: https://ire-bg.org/wpsite/wp-

content/uploads/2020/05/distance_education.pdf..

[7] П. Спирова, З. Каравълчева, Ц. Антонова. Стратегически насоки за развитите на религиозното образование в България, С. 2018, с. 56-70.

[8] Изследването на ФНОИ и ЦОКПС от април 2020 г. (тук) показва, че в началото на пандемията 66% от учителите не са имали необходимата подготовка за използване на платформи за дистанционно обучение (с. 11 от доклада).

[9] Оценка на въздействието на обучението от разстояние в електронна среда или други неприсъствени форми върху ефективността на училищното образование, с. 13.

dveri.bg